

Llibre registre de detingudes GC-G 23

En la casella corresponent al "loc on es troben" consta, principalment, "Reformatori". La majoria dels detinguts, en ambdós casos, van tindre com a destinació final el Reformatori d'Adults d'Alacant, però els primers dies de caos els homes van estar captius en el camp dels Ametlers i les dones en diferents cines de la capital alacantina.

Si per al treball d'investigació resulta difícil indagar i esbrinar el que va succeir en els primers dies del final de la Guerra Civil, aquests dos llibres registre de detinguts posen un poc de llum enmig de la confusió i la falta d'informació d'aquell mes d'abril de 1939 a Alacant.

Imatge coberta: Fotografia de la tropa italiana als voltants del port d'Alacant l'1 d'abril de 1939. Cedida per l'Arxiu Municipal d'Alacant. Col·lecció Francisco Sánchez.

AHPA Archivo Histórico Provincial de Alicante

Las Delicatessen del Archivo

Llibre registre de detinguts de Govern Civil

Coordinació i textos: María del Olmo Ibáñez

Directora General: Carmen Amoraga Toledo

Equip: Marcela López
M^a del Carmen Marín
Mª Cleofé Davila
Teresa Álvarez
Susana González

Imprimeix: Imprenta Botella

Mariano Ansó, ministre de Justícia del president Negrín narra així el final de la guerra a Alacant:

Mentrestant els molls d'Alacant, negres de gent, posen les seues esperances d'embarcament, cada vegada més flaques, en qualsevol rumor o promesa que es perfila.

Les tropes del general feixista Gámbara han fet la seua entrada a Alacant i el vencedor prefereix afegir als seus entorxats la insígnia de la cavallerositat. [...] "A l'enemic que fugí fes-li el pont de plata" [...] Un plomall de fum en l'horitzó marítim anuncia l'arribada a port del promés vaixell de guerra francès, avantguarda de molts altres. La il·lusió es converteix en goig. Unes altres crestes de fum es veuen en el cel blau d'aquell primaveral 31 de març. Sens dubte són els altres vaixells seguidors del vaixell francès en la seua missió humanitària. Però de sobte el vaixell de França vira en redó, apunta la proa a l'alta mar i a poc a poc s'allunya.

Què succeeix? Es tracta de l'esquadra franquista composta pel *Canarias*, el *Júpiter* i el *Vulcano* que cominen la unitat francesa a abandonar les aigües. [...] Se'n salven pocs, perquè la immensa massa amuntada a la zona portuària d'Alacant està flanquejada pels legionaris amb els seus fusells i metralladores. [...] Tot s'ha consumat. Només queden sobre el sòl d'Espanya els vencedors i els captius. Aquesta realitat l'expressa el mateix Franco en el crit de victòria del seu últim comunicat de guerra, datat a primers d'abril¹.

La Guerra Civil va acabar l'1 d'abril de 1939 amb el famós comunicat del "generalíssim" Franco. No obstant això, en el cas d'Alacant els dies previs a l'últim comunicat de guerra van cobrar una dimensió de nova i distinta angoixa, l'angoixa de la possibilitat o no d'escapar cap a l'exili. Per ser la província d'Alacant l'últim territori de la República l'èxode contra rellotge amb destinació al port de la capital alacantina, en el dramàtic intent d'abandonar amb vaixell el país,

1. ANSÓ, Mariano. *Yo fui ministro de Negrín*. Barcelona: Planeta, 1976. · Pàg. 254-255

Part del "generalísimo" Franco

va ser l'última estació del viacrucis de milers d'espanyols. Els aborronadors testimonis d'aquells dies continuen produint una profunda commoció. Aquests testimonis són nombrosíssims, però l'ADHPA compta amb l'expedient processal de Carmen Caamaño i el del seu marit, el pintor Ricardo Fuente Alcocer, company en el Reformatori d'Adults d'Alacant de Miguel Hernández. Carmen va ser bibliotecària de l'Institut de Segona Ensenyança d'Alacant i l'ADHPA disposa de documents sobre la seua gestió. Va ser també la fundadora de la Federació Universitària Escolar moviment estudiantil. Com a membre del Partit Comunista a Alacant va treballar en la secretaria de la Dona del Partit i va ser secretària personal del governador civil, Jesús Monzón. El relat de Carmen recollit per Mercedes Montero és el següent:

Amb l'entrada dels franquistes a Conca, Carmen partirà cap a un lloc comú de la memòria, el port d'Alacant, aquesta franja de terra, única ja de la que va ser l'Espanya republicana, on milers de persones es van dirigir, amb l'esperança de poder prendre un vaixell en què poder eixir. Aquest era el cas de Carmen. No obstant això, quan anaven a pujar al vaixell, l'últim que va entrar al port, va ser tal l'allau de refugiats que va intentar pujar-hi, que el capità, davant del risc imminent d'afonament, tal com recorda Carmen: «va llevar l'escaleta i va dir: ningú! I ens va deixar allí. «Va tornar a Alacant, a casa d'un amic metge, i allí a les poques hores va donar a llum. L'endemà va tornar al port amb el xiquet, però no va tornar a entrar-hi cap vaixell. Els italians i falangistes havien rodejat el recinte portuari amb metralladores, i el van convertir en un camp de concentració. «Cada vegada arribava més gent al port i entre ells apareix Ricardo (...). quan ens vam trobar vaig pensar: almenys el que siga d'un serà dels dos»².

El port d'Alacant es va convertir en una autèntica ratera per a tots aquells que no van poder embarcar en el famós *Stanbrook* o en el *Maritime*, i els pocs vaixells que van aconseguir eixir de la ciutat. El nombre de detinguts d'aquests primers dies va ser enorme i ha sigut literaturitzat per autors com Max Aub i el seu "Camp dels Ametllers". L'ADHPA disposa dels dos llibres registre de detinguts, un de dones i un altre d'homes, que es van obrir el mes d'agost de 1939 i s'iniciaren amb les detencions del mateix dia 1 d'abril, això els converteix en dos documents excepcionals de la data exacta en què va concloure la contesa.

2. MONTERO CALDERA, Mercedes . Vida de Carmen Caamaño Díaz : una voz del exilio interior. *Espacio, tiempo y forma*. Serie V, Historia contemporánea (12), 1999, p. 239-265.

Document de l'expedient processal de Carmen Caamaño

Llibre registre de detinguts GC-G 21

Es van obrir dos llibres amb la mateixa data, un destinat al registre de les detencions de dones i un altre d'homes. La diligència d'obertura dels dos llibres du com a data el 9 d'agost de 1939, data que no coincideix amb la de l'1 d'abril, que figura, des del primer registre, com a data de la detenció. Com pot observar-se en el llibre dels homes, en la casella corresponent a l'autoritat que els va detindre, es consigna "Forces nacionals", i en el motiu de la detenció, en la majoria dels casos, va ser l'absència de documentació "Indocumentats" i la condició de "policia roig".

En el cas de les dones el nombre de detencions dels primers dies és molt inferior, a més, es produeix un bot cronològic important: del 19 d'agost de 1939 es passa al 26 de novembre de 1940. D'altra banda, hi ha una altra diferència important, en el llibre de dones les causes de les detencions són de molt diversa índole, exceptuant la "d'indocumentada" dels primers dies.